

Относно реконструкцията на глагола „съществувам“ в прасемитския език

Виктор Тодоров

Софийски университет „Св. Климент Охридски“ (България)

Viktor Todorov

Sofia University “St. Kliment Ohridski” (Bulgaria)

*Victor Todorov. ON THE RECONSTRUCTION OF THE VERB “TO EXIST” IN
PROTO-SEMITIC*

<https://doi.org/10.60055/phl.2024.45.107-116>

Abstract. In his article “Proto-Semitic Existentials: *yθaw and *laθθaw” Benjamin Suchard proposes a reconstruction of the verb *yiyʾaw (“to exist”) in Proto-Semitic. According to Suchard, the original meaning of this verb was “to have” and he cites as its derivatives the verbs ʾišu “to have” and the negation laššu (“does not exist”) in Akkadian, the existential particles yēš (in Biblical Hebrew) and ʾī(ay) (“exists”) in Aramaic, as well as the negative verb laysa (“does not exist”, “not to be”) in Arabic. The similarities between the above-listed lexemes both formally but also semantically make Suchard’s idea attractive, yet an analysis of their usage raises serious questions. The current article proposes an alternative approach, which rejects Suchard’s postulated connections and reconstructs “to exist” in Proto-Semitic as *iʾsu, a verb from which yəhī in Biblical Hebrew and yəhwē in Aramaic are derived, both having the meaning “to be”.

Keywords: Proto-Semitic, Semitic languages, existential particles, negative existentials

*Виктор Тодоров. ОТНОСНО РЕКОНСТРУКЦИЯТА НА ГЛАГОЛА „СЪЩЕСТ-
ВУВАМ“ В ПРАСЕМИТСКИЯ ЕЗИК*

Резюме. В статията си „Прасемитските екзистенциални *yθaw and *laθθaw“ („Proto-Semitic existentials: *yθaw and *laθθaw“) Бенджамин Сушард предлага реконструкция на глагола *yiyʾaw (*съществувам*) в прасемитския език. Според автора първоначалното значение на този глагол е *притежавам*, като Сушард извежда като негови производни глагола ʾišu (*притежавам*) и отрицанието laššu (*не съществува*) в акадския език, екзистенциалните частици yēš (в древноеврейския) и ʾī(ay) в арамей-

ския език (*съществува*) и отрицателния глагол *laysa* (*не съществува, не е*) в арабския език. Приликите между посочените лексеми както във формално, така и в семантично отношение правят идеята на Сушард примамлива, но анализът на тяхната употреба повдига сериозни въпроси. В настоящата статия е застъпен алтернативен подход, който отрича постулираните от Сушард връзки и реконструира *съществувам* в прасемитския език като **iṣu*, глагол, от който произхождат *uḥī* в древноеврейския и *uḥwē* в арамейския език – и двата в значение *съм*.

Ключови думи: прасемитски език, семитски езици, екзистенциални частици, отрицания на съществуване

Научно изследване/ Research

Въведение

Начините на изразяване на наличие, респективно отсъствие, в класическите семитски езици демонстрират редица особености, които закономерно предизвикват интереса на техните изследователи. В статията си „Прасемитските екзистенциални **uṯaw* and **laṯṯaw*“ Бенджамин Сушард (2023) предоставя подробна информация, свързана с този въпрос. Авторът търси общ произход на глагола *īṣu* (*притеждавам*) и отрицанието *lašṣu* (*не съществува*) в акадския език, екзистенциалните частици *uēš* (в древноеврейския) и **ī(ay)* в арамейския език (*съществува*) и отрицателния глагол *laysa* (*не съществува, не е*) в арабския език и го намира в лицето на засвидетелстваната в еблаитския език глаголна форма *i-ša-wu* (*съществува* – Gensler 2000: 235), която кореспондира с аморейската [*i*]-[*ša?*]-*a* (*la-ma-a-a la* [*i?*]-[*ša?*]-*a i-lu bé*-[*na?*]-*a-na*, транскрипция по George и Krebernik (2022) *la-mā(h)-ya lā* (*y*)*itay* 'ilu *bēṣay-nā* – *защо няма бог сред нас*).

Въпреки че посочените две глаголни форми демонстрират екзистенциално значение, Сушард намира техния прототип в лицето на акадския глагол *īṣu* (*притеждавам*), като се аргументира с факта, че трансформацията на значението *съществувам* в *притеждавам* не се наблюдава, докато обратната трансформация – от *притеждавам* в *съществувам* е срещано явление. Впрочем вторият тип развитие е налице и в българския език, където то е следствие от безлична употреба на глагола *има* (*притежава*), при която обаче той продължава да се използва с пряко допълнение (*има го*). За сметка на това в цитирания от аморейско-акадските двуезични плочки пасаж *la ma-a-a la* [*i?*]-[*ša?*]-*a i-lu bé*-[*na?*]-*a-na* *бог* се намира в именителен падеж (*ilu*), което поставя въпроса какво предизвиква трансформацията на обекта на глагола *притеждавам* в негов субект. Сушард (2023: 79) предполага промяна на формата като следствие от промяна на значението, но механизмът на тази промяна остава неясен.

Съществен фактор при анализа на посочения проблем се явява предполагаемата връзка между прасемитския глагол *съществувам* и посочените средства за изразяване на екзистенциални значения в акадекия, древноеврейския, арамейския и арабския език, които ще коментирам в по-нататъшното си изложение, преди да се върна към поставения основен въпрос.

1. Акадеското отрицание *laššu*

Отрицанието *laššu* се използва основно в асирийските акадеки диалекти и регистрира отсъствие. Присъствие се изразява чрез глагола *bašūm* (перфектив *ibšī*, имперфектив *ibaššī*):

- староасирийски: *mīmma laššu šinšera laddinakkum* – *каквото липсва, нека ти дам дванадесетократно*;
- новоасирийски: *šumma ibašši šumma laššu* – *(ако има, ако няма) – независимо дали има, или няма*.

Както отбелязва и Сушард (2023: 75), тълкуването на *laššu* като производна на *lā ṭšu* (*не притежава*) е възприето в асириологията (Von Soden §111a, Rubin 2005: 46). Авторът подлага на съмнение това гледище изцяло с доводи от областта на фонетиката: той посочва, че то „не обяснява нито наличието на гласната *a* в *laššu*, нито удвояването на съгласната *š*“ (Сушард 2023: 75). Но това не е толкова значим проблем. Изпускането на гласната *ī* в процеса на стандартизация не е нещо недопустимо, както и замяната на дългата гласна (*-ā-*) с дълга съгласна (*-šš-*) – срв. *idūk* – *той уби*, но *idukkū* – *убиха*. Налице са обаче други спорни моменти.

Най-напред в акадеки *ṭšu* не се използва в екзистенциално значение. Такава употреба е засвидетелствана единствено в преписката от Тел ел-Амарна, т.е. най-вероятно е резултат от смесване с местен ханаански говор.

Освен това *ṭšu* е претеритна форма (използването ѝ като статив е изключение), докато *laššu* се държи изцяло като стативна такава – в староасирийски тя дори приема личните стативни окончания, които отразяват именителен падеж (*lā-šu-wa-ku* – *не съществувам, няма ме*), което отново се свързва с въпроса за промяната на обекта на глагола *ṭšu* в негов субект.

Към посочените особености се добавя и следният въпрос: ако отрицателната форма *lā ṭšu* се превръща в напълно различна лексема, която в синтактично отношение се държи по съвсем друг начин, защо това не се случва при положителната форма? Ако допуснем в отрицателния вариант *lā ṭšu* (*не притежава*)/*laššu* (*не съществува*), то защо не се реализира съответствието *ṭšu* (*притежава*)/**iššu* (*съществува*)? Форма, наподобяваща последната, се появява в късноавилонския диалект (Дяконов 1967: 321), но механизмът на нейното конструиране е различен – тя съдържа присъединено самостоятелно местоиме-

ние за именителен падеж – *iš-šū* (*мой е*) > *iššū*, *iš-šī* (*тя е*) > *iššī* и т.н. Очевидно това е новобразуване, възникнало под влияние на арамейската частица *'īl*.

Не е ли странно наличието на тази асиметрия? Тя би била обяснима, ако предположим, че *ibaššī* вторично заменя предполагаемата форма **iššū*, но езиковият материал не ни предоставя достатъчно основания за такова допускане.

Неизбежно възниква и въпросът за природата на прилагателното *laššu(m)* – *чужд, отсъстващ*. Тезата, че една спрегаема глаголна форма (*lā ṭšu* – *не притежава*) може да се превърне в прилагателно име, при това с толкова различно значение, очевидно е неприемлива. Остава възможността една отрицателна частица (каквато на практика е *laššu*) сама по себе си, без допълнителни афикси, да се превърне в прилагателно име, което за мен е не по-малко неубедително. Обратното обаче – едно прилагателно име да се десемантизира и да започне да функционира като отрицателна частица, е много по-вероятно (срв. пак в академски *kīnu(m)* – *постоянен, верен*, *kīna* (асирийски *kēna*) – *да* (утвърдителна частица)). Това би обяснило и функционирането на *laššu* като стативна форма, т.е. като име.

Посочените противоречия навеждат на мисълта, че *laššu* представлява застинала форма на прилагателното *laššu(m)*, което няма връзка с глагола *ṭšu* и не може да бъде изведено от предполагаемия от Сушард глагол **yiyṭaw*.

Сушард разрешава проблема по един безспорно оригинален, но бъдещ възражения начин. Авторът постулира в прасемитския език **yṭaw* (*съществува*, производна форма на **yiyṭaw* – *притеждавам*) с отрицателен вариант **layṭaw* > **lattaw*. По принцип тезата за асимилация на *y* в дадения случай е много спорна. Наличие на такава асимилация се установява в значително по-късен период, при това ако полугласната е в предударена сричка (Garnier, Jacques 2012), докато в **layṭaw* тя следва да е част от ударена сричка. А и ако разглеждаме арабския вариант *laysa* като произведен на **layṭaw*, както смята Сушард, допускането на първоначална асимилация е напълно ненужно. Очевидно постулирането на прехода **layṭaw* > **lattaw* следва да послужи за обяснение на *laššu* < **lattu*, но това обяснение не е достатъчно убедително.

Още по-странно е постулирането на положителния вариант **yṭaw*, чието отпадане в академски (за сметка на запазването на отрицателния вариант) Сушард не коментира. Дори ако приемем, че такова съчетание на полугласна и непосредствено следваща съгласна в началото на думата е изобщо произносимо, то кардинално противоречи на класическия семитски закон за недопустимост на двусъгласно начало, камо ли на такова, състоящо се от полугласна и съгласна.

2. Частиците *uš* (в древноеврейски) и *'i*(*ay*) в арамейски

Че посочените две форми са варианти на една и съща частица, свидетелства както еднотипната им употреба в двата езика, така и наличието на предходния етап на **'i* (графически *'it*) в угаритския език (Sivan 2001: 187):

- *'it yn* – има вино;
- *w hm 'it zbl b'[l 'arš]* – и ако съществува принцът, господар на земята;
- *rgm 'it ly* – имам дума (съществува дума за мен).

Последният пример регистрира механизъм за изразяване на притежание, какъвто намираме и в древноеврейския, и в арамейския език.

Като изключим предложението на Сушард за реконструкция на стара форма **yitaw*, което, както вече споменах, намирам за неприемливо, логична изглежда идеята *'i* да произхожда от глагол в префиксално спрежение (**yitaw*/**yitay*). Това би съответствало на „угаритската вокална хармония“ (закон на Барт–Гинсберг), съгласно която при характеризираща (типова) глаголна гласна *-a-* префиксалната гласна е *-i-*. Очевидно в такъв случай изходната форма на частицата би била **yit*, което кореспондира с древноеврейската *uš*.

Дотук всичко изглежда резонно, само че и в този случай се сблъскваме с проблема за асиметрията между утвърдителните и отрицателните изречения. Арамейската форма *lā 'i(ay)* (*не съществува*) е по-късно явление. В угаритски в отрицателния вариант се използва *'in* (**'ēna*) – *w 'in ʿsr* (*и няма птица*), частица, която представлява модификация на въпросителното местоименно наречие **'ay(na)* (*къде*)¹ в риторична употреба (*Къде птицата!* > *Няма птица*, (Sjörs 2018: 183)). Същата е ситуацията в древноеврейския и финикийския език (древноеврейски *'ēn*, финикийски *'y* (**'ay*) – *няма*). Но ако **yit* произлиза от глаголна форма, то как се обяснява липсата на неин отрицателен вариант?

Ако отрицанията се изразяват чрез именно изречение, нормално е утвържденията да се изразяват на същия принцип, още повече че в отрицателните конструкции по необходимост трябва да съдържат отричаща дума, докато при утвърдителните това не е задължително. В арабски например абстрактно наличие се изразява чрез наречието *hunāka* (*там*) – *hunāka nāsun* – *има хора* (*там – хора*). Всичко това внася сериозни съмнения в отглаголния произход на частицата *'i*.

Според мен трансформацията на въпросителното наречие **'ay(na)* в специална частица, отричаща наличност (различна от стандартното отрицание *lā*), симетрично предизвиква въвеждането на такава частица и при потвърждаването на наличност. Що се отнася до произхода на *'i*, то най-вероятно е

¹ Угаритски *'iy* (**'iyua* < **'ayua*), *i* (**'ē* < **'ay*), древноеврейски *'ē*, арабски *'ayna*, гез *'ayte*, сирийски арамейски *'aykā*.

той да се търси в стария предлог за съвместност **ittu* (акадски *ištu, išti, itti*)². Подобно явление се наблюдава в съвременните арабски диалекти, където наличност се изразява чрез предлога *fī* (е): *fī samak* – има риба.

Както отбелязва Тропер (2000: §88.1), угаритската частица *'it* не се комбинира със суфиксални местоимения и това е нормално в рамките на именно изречение, където наличният предмет или субект се явява подлог. По-късно обаче такава употреба се наблюдава най-вече в арамейския език (сирийски арамейски *'itayk* – *mi cu*). Конструирането на подобно генитивно словосъчетание свидетелства, че първоначално *'it* не се е използвала с лични местоимения. В подкрепа на това заключение е и посочената по-горе форма *iššū* в късноавилонски, която съдържа присъединено самостоятелно, а не суфиксално местоимение. Въвеждането на суфиксални местоимения според мен се извършва по силата на формална аналогия с други служебни думи (предлози), за което свидетелства и разширението *-ay* (напр. древноеврейски *'ah^arē* < *'ah^aray* – зад, арамейски *qu^dmay* – пред).

3. Глаголът *laysa* в арабски

Случаят с *laysa* в арабския език е особено интересен, тъй като този глагол стои извън арабските граматични норми. Най-напред той има перфективен тип спрежение, но показва отсъствие не в миналото, а в настоящето, при което няма корелат, изразяващ присъствие. Впрочем не е вярно, че *laysa* може да означава *не е* (*it is not*), но не и *няма* (*there is not*) както пише Сушард (2023: 72). Напротив, употребата на *laysa* за отричане на наличност е не просто стандартна (напр. *laysat fī-l-madīnati jāmi^catun* – в града няма университет). Според мен тя е и първична.

Друга странност при *laysa* е, че се държи като принадлежащ към класа II w/y (*кухи*) с корен *lys*, но глаголите от този тип демонстрират в 3 л. на перфектива дълга гласна *ā*, а не дифтонг *ay* (например *sāra* – нътувам, корен *syr*).

Предвид посочените особености извеждането на *laysa* от отрицание на стара стативна форма (**lā yasā*) е твърде спорно. Първо, стативът в арабски се трансформира изцяло в перфектив, т.е. този глагол би трябвало има минало, а не сегашно значение. Второ, липсват каквито и да е податки за положителен корелат на този статив.

Цялата неправилност, с която се характеризира *laysa*, навява на мисълта, че това е дума с неарабски произход, която е частично интегрирана в арабската граматика. Ако погледнем от този ъгъл, фиксирането на предполагаемата заемка не е особено трудно – това е отрицателната форма на арамейската час-

² Според Церетели (1979: 124) *'it* в арамейски произлиза от съществителното *itūā* (*съществуване, същество*), но това име съдържа относителната наставка *-ī*, което свидетелства, че по-скоро *itūā* е производна на *'it*.

тица $\text{'i}l - l\bar{a} \text{'i}l > layl^3$, с която принципно се отрича наличие, при това сегашно наличие, което удовлетворява напълно значението на *laysa*.

Възниква възражението, че в такъв случай би трябвало да е зает и положителният вариант, но предвид това, че в арабски в утвърдителните конструкции не се използват частици, докато в отрицателните такива неминуемо се използват (*lā, mā*), заемането в отрицателния вариант е по-лесно. А и при чуждиците едва ли можем да претендираме за последователност в процеса на тяхното заемане.

Оттам насетне трансформацията на *lā 'i}l > layl* в глаголна форма се извършва по силата на формална аналогия с глагола *kāna* (*бях*), следствие от която е и използването му в съставни сказуеми, напр. *laysa 'ahmadu muhandisan – Ахмед не е инженер* (аналогично на *kāna 'ahmadu muhandisan – Ахмед беше инженер*). От фонетична гледна точка преходът $t > s$ в класическия арабски език е проблемен, но както отбелязва Сушард (2023: 72), макар и нехарактерен, той може да бъде забелязан в случая с бройното числително *sādis-* < **sādīt-* – *шест*. Друг пример за такъв преход е *'insān-* (*човек, мъж*), срв. *'untā* (*женска, жена*).

След своя коментар на *laysa* Сушард анализира и произхода на арабската възклицателна частица *layta* (*дано*), което е приносен момент, доколкото тази частица наистина може да се свърже с екзистенциалната *'i}l*. Но теорията на Сушард, че *layta* е следствие от **law y}a* (Сушард 2023: 73) (*ако съществува*) е неприемлива по вече изказаните по-горе съображения за твърде проблемната реконструкция **y}a* и за отсъствието на положителния вариант *'i}l* в арабски. На фона на тези съображения доводът на Сушард, че реконструкцията **law y}a* обяснява наличието на крайната *-a*, което иначе нямало как да се обясни, не звучи много сериозно. Гласната *-a* е обичайно окончание на служебните думи в арабския език и би могла да бъде добавена по аналогия. Не е невъзможно обаче *layta* да се тълкува като заемка, най-вероятно на емфатичен вариант на *'i}l – *la- 'i}l* (относно емфатичната частица *la-* в семитските езици вж. Huehnergard 1983, Sjörs 2018).

4. Глаголът *съществувам* в прасемитския език

От казаното дотук става ясно, че реконструираният от Сушард в прасемитския език глагол **y}uy}aw* се съотнася единствено с акадския глагол *īšū* в значение *притежавам*. Нито *laššū*, нито *'i}l*, нито *laysa* могат да бъдат изведени от него: тези три лексеми имат нееднороден произход и са резултат от различен тип процеси. Но тогава какъв е корелатът на еблаитския глагол *išaw* в прасемитски и каква е неговата съдба впоследствие?

³ Lipiński 2001: §49.23. Тълкуването на *laysa* като арамейска заемка е по-логично от предложената от ал-Джаллад (2018) идея за заемането ѝ от новоасирийски, доколкото заемки от този език в арабски принципно не се наблюдават.

Всъщност няма проблем *išaw* да се свърже с глаголите за съществуване *hāyā* (съм, имперфектив *uḥī*) в древноеврейския и *həwā* (съм, имперфектив *uḥwē*) в арамейския език. Пречката това да бъде направено, е съответствието *š* – *h*, но това съвсем не е единственият случай на такова съответствие. Вариантите *š*, и *h* стандартно присъстват при коренната фонема в третоличните местоимения и каузативния глаголен префикс (по-подробно по въпроса у Тодоров 2022: § IX):

- акад. *šū* (мой), араб. *huwa*, древноевр., арам. *hū*;
- акад. *ša-* (префикс за образуване на каузативна глаголна основа), древноевр. *ha-/hi*, арам. *ha->'a*, араб., гез. **ha->'a*.

Съответствието *š* – *h* се наблюдава и при съюза *ako*: акад. *šumta*, клас. арам. *hin*, древноевр. *'im* < **him*, араб. *'in* < **hin*, гез. *'emma* < **himma*.

Посочените явления дават основание на Дяконов (1965, 1967) да постулира наличието в прасемитския език на фонема, различна от стандартната *š*, която не преминава в *h*, условно обозначена от него като *ṣ*. В такъв случай *съществувам* би могъл да бъде реконструиран в прасемитския език като **iṣaw*⁴, чиято форма за нов перфектив **ṣawa/*ṣaya* > **ṣawā/*ṣayā* (с удължаване на гласната, чрез което глаголт бива отнесен към класа III w/y (*недостатъчни*)) дава начало на *hāyā* в древноеврейския, респективно *həwā* в арамейския език.

Заключение

Направеният семантико-структурен анализ показва, че свързването на акадското отрицание *laššu* и арабското отрицание *laysa*, както и на екзистенциалната частица *'īl* в североцентралните семитски езици с еблаитския глагол *išaw*, е твърде проблемно въпреки наличните прилики. За сметка на това посоченият глагол пряко кореспондира с глаголите за съществуване *uḥī* в древноеврейския и *uḥwē* в арамейския език; предвид наличното и на други места съответствие *š* – *h* изглежда по-удачно в прасемитския език *съществувам* да бъде реконструиран по еблаитския образец като **iṣaw* в противовес на акадския глагол *īšu* < **ītu* – *притежавам*, който съдържа различна коренна съгласна.

⁴ По традиция се приема реконструкцията на формата за 3 л., ед. ч., м. р. в прасемитския език с начална полугласна *y-*, като се смята, че в акадски тя е отпаднала. Лично аз застъпвам обратното мнение – че полугласната се появява вторично. Доколкото тази дискуссия няма пряко отношение към поставената тема, тук няма да излагам аргументите си подробно – за повече информация вж. Тодоров 2022: § XI.1.

Библиография

- Тодоров, В. (2022), Монофонемни слово- и формообразователни форманти в семитските езици: етимологичен анализ. Университетско издателство „Св. Климент Охридски“, София. (Todorov, V. (2022), Monofonemni slovo- i formoobrazovatelni formanti v semitskite ezisi: etimologichen analiz. Universitetsko izdatelstvo „Sv. Kliment Ohridski“, Sofia.)
- Дьяконов, И. (1965), *Семито-хамитские языки*. Наука, Москва. (D'iaĭkonov, I. (1965), *Semito-hamitskieiazyki*, Nauka, Moskva.)
- Дьяконов, И. (1967), *Языки древней передней Азии*. Наука, Москва. (D'iaĭkonov, I. (1967), *ĭaziki drevnej perednej Azii*. Nauka, Moskva.)
- Церетели, К. Г. (1979), *Сирийский язык*. Наука, Москва. (Tsereteli, K. G., (1979), *Siriiskii iazyk*. Nauka, Moskva.)
- Al-Jallad, A. (2018), “The Earliest Attestation of laysa and the Implications for Its Etymology”, in *Languages, Scripts and Their Uses in Ancient North Arabia* (Supplement to the Proceedings of the Seminar for Arabian Studies 48), 2018, Archaeopress, Oxford, pp. 111–119.
- Garnier, R., Jacques, G. (2012), “A neglected phonetic law: The assimilation of pretonic yod to a following coronal in North-West Semitic”, in *Bulletin of School of Oriental and African Studies*, Vol. 75, No. 1, pp. 135–145.
- Gensler, O. D. (2000), “Why Semitic adverbializers (Akkadian -iš, Syriac -āʾīṭ) Should Not Be Derived from Existential *ʾīṭ”, in *Journal of Semitic Studies*, Vol. 45, No. 2, pp. 233–265.
- George, A., Krebernik, M. (2022), “Two Remarkable Vocabularies: Amorite-Akkadian Bilinguals!”, *Revue d'assyriologie et d'archéologieorientale*, Vol. 116, pp. 113–166.
- Huehnergard, J. (1983), “Asseverative *la and Hypothetical *lu/law in Semitic”, in *Journal of the American Oriental Society*, Vol. 103, No. 3, pp. 569–593.
- Lipiński, E. (2001), *Semitic Languages: Outline of a Comparative Grammar* (Orientalia Lovaniensia Analecta 80), 2nd ed., Peeters, Leuven.
- Rubin, A. D. (2005), *Studies in Semitic Grammaticalization* (Harvard Semitic Studies 57), Eisenbraun, Winona Lake.
- Sivan, D. (2001), *A Grammar of the Ugaritic Language*, Brill, Leiden-Boston-Köln.
- Suchard, B. D. (2023), “Proto-Semitic existentials: *yθawand, *laθθaw”, *Journal of Northwest Semitic Languages*, Vol. 49, No. 2, pp. 65–87.
- Sjörs, A. (2018), “Historical Aspects of Standard Negation in Semitic”, in *Studies in Semitic Languages and Linguistics*, Vol. 91, Brill, Leiden-Boston.
- Tropper, J. (2000), *Ugaritische Grammatik* (Alter Orient und Altes Testament 273), 1st ed., Ugarit-Verlag, Münster.
- Von Soden, W. (1995), *Grundriss der akkadischen Grammatik* (Analecta Orientalia 33), 3rd ed., Pontificio Istituto Biblico, Rome.

Доц. д-р Виктор Тодоров
Софийски университет „Св. Климент Охридски“
Катедра „Арабистика и семитология“
бул. „Тодор Александров“ 79, София 1303
България

Assoc. Prof. Victor Todorov, PhD
Sofia University “St. Kliment Ohridski”
Department of Arabic and Semitic Studies
79 Todor Alexandrov Blvd., Sofia 1303
Bulgaria